

**STRATEGJIA LOKALE E
QYTETIT TË SHKUPIT
PËR MBROJTJE NGA HIV
PËR PERIUDHËN NGA VITI
2016 DERI NË VITIN 2020**

Shkup, korrik viti 2016

Projekti është i financuar nga Bashkimi Evropian

Ky publikim është përgaditur me ndihmën e Unionit Evropian. Përmbajtja e këtij publikimi është përgjegjësi vetëm e HOPS – Alternativë për jetë të shëndoshë Shkup dhe në asnjë mënyrë nuk reflekton opinionin e Unionit Evropian.

Qëndrimet e paraqitura këtu janë qëndrime të organizatës dhe nuk i paraqesin ato të Fondit Global, as ekziston miratim ose autorizim i këtij materiali, të shprehur ose zbatuar nga Fondi Global.

STRATEGJIA LOKALE E QYTETIT TË SHKUPIT PËR MBROJTJE NGA HIV PËR PERIUDHËN NGA VITI 2016 DERI NË VITIN 2020

Shkup, korrik viti 2016

Botues

Shoqata HOPS – Alternativat për jetë të shëndetshme Shkup

Për botuesin

Hristijan Jankuloski, Drejtor Ekzekutiv, Shoqata HOPS – Alternativat për jetë të shëndetshme Shkup

Titulli

Strategjia lokale për parandalimin e HIV-it në qytetin e Shkupit për periudhën nga viti 2016 deri në vitin 2020.

Korrekturë

Vesna Kostoska

Dizajni

Zharko Stojanovic

Shtyp

Polyesterday

Kuotoni këtë botim si më poshtë:

CIP - Каталогизacija во публикација

Национална и универзитетска библиотека «Св. Климент Охридски», Скопје

616.98:578.828.7]-084(497.711)»2016/2020»

STRATEGJIA lokalë e Qytetit të Shkupit për mbrojtje nga HIV për periudhën nga viti 2016 deri në vitin 2020. - Shkup : HOPS - opsione për jetë të shëndoshë, 2016. - 36 str. : tabeli ; 30 см

Публикацијата е во рамки на проектот: «Parandalimi i HIV dhe përdorimi i drogave ndërmjet qytetarëve të zonave kufitare». - Фусноти кон текстот

-- Plani i veprimet për 2016 dhe 2017 për realizimin e strategjisë lokale të Qytetit Shkup për mbrojtje nga HIV për periudhën 2016 - 2020. - 36 str. : tabeli ; 30 см

ISBN 978-608-4701-30-9

a) Превенција од ХИВ - Акциски планови - Скопје - 2016-2020
COBISS.MK-ID 101924618

Në përgatitjen e Strategjisë Lokale për HIV për qytetin e Shkupit dhe të Planet e Veprimit morrën pjesë:

Grupi Ekspert punues:

Eleonora P. Nikollovska, Qyteti i Shkupit
Marija Andonova, Këshilli i Qytetit të Shkupit
Vanja Dimitrievski, Shoqata HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme Shkup
Voskre Naumovska Ilieva, Shoqata HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme Shkup
Svetllana Vojnovska, HERA - Shoqata për edukim shëndetësor dhe hulumtim
Elizabeta Bozhinoska HERA - Shoqata për edukim shëndetësor dhe hulumtim
Andrej Senih, Shoqata për mbështetje të personave që jetojnë me HIV –BASHK MË TË FORTË Shkup
Simona Atanasova, Shoqata për mbështetje të personave që jetojnë me HIV –BASHK MË TË FORTË Shkup
Gligor Çanov, Star-Star
Ljupço Popov, Star-Star
Meri Kuzmanovska, Doverba
Bisera Rahiq, Instituti i Shëndetit Publik
Florija Hamid, Qendra e Shëndetit Publik - Shkup
Melek Osman, Qendra e Shëndetit Publik - Shkup
Liljana Ignjatova, Spitali psikiatrik «Skopje» - Shkup
Katerina Stojkova, Ministria e Punëve të Brendshme, Departamenti i Punëve të Brendshme, Drejtoria e Parandalimit
Irena Mitrovska, Qendra ndërkomunale për punë sociale

Mirënjohje për ekspertizën e mundësuar dhe mbështetjen e pandërprerë për kontribuesit e mëposhtëm:

Marjanço Todorovski, sekretar i Qytetit Shkup
Stafi në Departamentin për mrojtjen sociale, shëndetësore dhe të fëmijëve të Departamentit të Çështjeve Publike të Qytetit Shkup
Vaska Cvetanoska Panova, Shoqata HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme Shkup
Anica Dimovska, Shoqata HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme Shkup
Silvana Naumova, Shoqata HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme Shkup

Këshilli i Qytetit Shkup, me mbështetjen e Komisionit për kujdesin social dhe shëndetësor dhe mbrojtjen e fëmijëve, në sesionin e tij të 68 mbajtur më 07.07.2016, zyrtarisht miratoi Strategjinë Lokale të Qytetit Shkup për mbrojtje kundër HIV për periudhën nga viti 2016 deri në vitin 2020 dhe Planin Veprues për realizimin e Strategjisë lokal të Qytetit Shkup për mbrojtje kundër HIV për vitet 2016 dhe 2017.

Përmbajtje

Shkurtesat	6
1. Hyrje	7
2. Fakte për HIV	8
3. Qyteti i Shkupit për mbrojtje nga HIV	8
4. Institucionet dhe organizatat që kryejnë ose mund të kontribuojnë në parandalimin dhe trajtimin e HIV-it në Shkup	10
5. Vizioni, misioni dhe vlerat	12
6. Fushat strategjike dhe qëllimet	13
6.1. Fusha strategjike 1: Mbrojtja dhe krijim të vetëdijes për HIV dhe rreziqet e lidhura në mesin e qytetarëve të Shkupit dhe tek njerëzit me qëndrim të përkohshëm në Shkup	13
6.1.1. Fushat e praktikës 1: Zhvillimi i vetëdijes së HIV-it në mesin e përgjithshëm të popullsisë që jeton të ose atyre që qëndrojnë në territorin e Shkupit	13
6.1.2. Fushat e praktikës 2: Sensibilizimin për HIV-it të punonjësve dhe të punësuarve të cilët janë në institucionet që janë në kontakt me grupet/komunitetet më të prekura nga HIV	14
6.1.3. Fushat e praktikës 3: Sensibilizimi i gazetarëve dhe redaktorëve të gazetave	15
6.2. Fusha strategjike 2: Mbrojtja e popullatës/komunitetit më të ndjeshëm nga HIV	15
6.2.1. Fushat e praktikës 1: Mbrojtja e HIV-it në mesin e njerëzve të cilët injektojnë substancat psikoaktive	16
6.2.2. Fushat e praktikës 2: Mbrojtja e HIV-it në mesin e punëtorëve të seksit	18
6.2.3. Fushat e praktikës 3: Mbrojtja e HIV-it në mesin e meshkujve që bëjnë seks me meshkuj	19
6.2.4. Fushat e praktikës 4: Mbrojtjen e HIV-it në mesin e të rinjve të moshës 15 deri 29 vjeç	20
6.2.5. Fushat e praktikës 5: Kujdes, mbështetje dhe parandalim për njerëzit që jetojnë me HIV	21
6.2.6. Fushat e praktikës 6: Shërbimet për këshillim dhe testim për HIV, si masë kryesore për diagnozën e duhur, parandalimin dhe trajtimin e HIV-it	23
6.2.7. Fushat e praktikës 7: Lidhja e HIV me shëndetin riprodhues seksual	25
6.3. Fusha strategjike 3: Koordinimi, bashkëpunimi dhe mobilizimi i burimeve për zbatimin e aktiviteteve për parandalimin e HIV-it	26
7. Sigurimi i burimeve dhe partneriteteve strategjik	27
8. Bibliografia	28

Qëllimi prioritar i Qytetit të Shkupit është avancimi i mbrojtjes shëndetësore, ngritja e vetëdijes publike dhe e kulturës shëndetësore, zvogëlimi i rreziqeve dhe i problemeve shëndetësore të qytetarëve, si dhe rritja e nivelit të informimit lidhur me shëndetin si një vlerë fundamentale.

HIV është virus për të cilin nuk ekziston kurë, por përvojat na mësojnë se me masa gjithëpërfshirëse nga perspektiva shëndetësore, sociale, juridike dhe marrë në përgjithësi nga perspektiva kulturologjike, mund të parandalohet përhapja e mëtejme e virusit dhe ngritja e mbrojtjes efikase të popullatës.

Qyteti i Shkupit është i vetëdijshëm për rreziqet potenciale nga HIV dhe me përgjegjësi inkuadrohet në orvatjet kombëtare për mbrojtjen e shëndetit dhe mirëqenies së popullatës. Orvatjet të cilat shpijnë drejtë ngritjes së vetëdijes së qytetarëve në Qytetin e Shkupit për problemin me HIV / AIDS përmes informimit të tyre, edukimit dhe me këtë edhe me parandalimin e pasojave të padëshiruara, janë të përfshira në Strategjinë lokale për mbrojtjen nga HIV për periudhën e viteve 2016 - 2020 dhe në Planin e veprimit për realizimin e Strategjisë lokale 2016 - 2017.

“Misioni themelor i Strategjisë lokale për mbrojtje nga HIV, të Qytetit të Shkupit është avancimi i shëndetit dhe mbrojtja e popullatës lokale nga HIV përmes arsimit formal dhe jo formal, përmes ngritjes së vetëdijes, parandalimit, zbulimit të hershëm të kujdesit dhe përkrahjes së ofruar në kohën e duhur. Në periudhën e fundit, Qyteti i Shkupit më shumë vëmendje do ti kushtoj rritjes së informimit të banorëve të qytetit të Shkupit lidhur me HIV, me theks të veçantë informimit të rinisë, kuadrove profesionale, vullnetarëve dhe qytetarëve të tjerë me qëllim që të përfshihet një grup sa më i madh i qytetarëve. E gjithë kjo do të zhvillohet përmes trajnimeve specifike, fushatave dhe mjeteve të njoftimit publik, por edhe me koordinimin dhe avancimin e bashkëpunimit në mes shoqatave dhe institucioneve që merren me mbrojtjen nga HIV».

KRYETARI I QYTETIT TË SHKUPIT

Koce Trajanovski

Shkurtesat

PV	Plani i Veprimit
Fondi Global	Fondi Global për luftë kundër SIDA, Tuberkulozit dhe Malaries
KTV	Këshillimi dhe testimi vullnetar për HIV
EGAL	Barazi e homoseksualëve dhe lezbianeve
ISHP	Instituti i Shëndetit Publik i Republikës së Maqedonisë
FA	Fushë e aktivitetit (numri skaj akronimit shpjegon rendin e zonës strategjike)
QSHP	Qendra e Shëndetit Publik
NP	Ndërmarrja Publike
ITSP	Infeksionet të transmetueshme seksualisht dhe përmes
NQJH	Njerëzit që jetojnë me HIV
NID	Njerëzit të cilët injektojnë droga
SL	Strategjia Lokale
MSM	Meshkujt që bëjnë seks me meshkuj
SP	Substancat Psikoaktive
RM	Republika e Maqedonisë
DPB	Departamenti i Punëve të Brendshme
SQE	Sekretariati për çështje evropiane
SIDA	Sindromi i imunodeficiencës të fituar
FS	Fushat strategjike (numri përskaaj akronimit shpjegon rendin e fushës strategjike)
IST	Infeksionet seksualisht të transmetueshme
PS	Punëtorët e seksit
SSR	Shëndeti seksual dhe riprodhues
ESG	Edukimi Seksual Gjithëpërfshirës
HERA	Shoqata për edukim shëndetësor dhe hulumtim
HIV	Virusi njerëzor i imunodeficiencës
HOPS	Projekt për opsione të shëndetëshme Shkup
QSHP	Qendra e Shëndetit Publik
QPS	Qendra për Punë Sociale

1. Hyrje

Sipas Programit Kombëtar për HIV të Republikës së Maqedonisë në vitin 2015 numri i njerëzve në Maqedoni të cilët jetojnë me HIV mbetet i ulët, duke përfshirë grupet/komunitetet në të ndjeshme. Duke filluar nga 1987 deri në dhjetor 2015 janë regjistruar 274 raste të HIV-it. Shumica e rasteve të regjistruara kanë raportuar se janë infektuar përmes modusit heteroseksual të transmetimit.¹

Bazuar në të dhënat ekzistuese Republika e Maqedonisë është klasifikuar si një shtet me normë të ulët (prevalencës) të HIV-it, ku meritat më të mëdha i takojnë reagimit në kohë të institucioneve dhe organizatave të veçanta. Përgjigja më e organizuar kombëtare për të mbrojtur popullsinë nga HIV fillon të zbatohet prej nëntorit të vitit 2004, falas një donacionit nga Fondi Global për Luftën kundër SIDA, Tuberkulozit dhe Malaries. Aktivitetet e financuara nga Fondi Global të menaxhuara nga Ministria e Shëndetësisë e Republikës së Maqedonisë u zbatuan nga disa institucione shtetërore dhe organizata të shoqërisë civile. Sipas Qeverisë, Fondi Global do të financojë veprimet për të mbrojtur popullsinë nga HIV deri në fund të vitit 2016. Që nga viti 2017 këto aktivitete duhet të financohen nga buxheti kombëtar dhe buxhetet e njësive të qeverisjes vendore.

Ligji për Shëndetin Publik parasheh autoritet të gjerë të njësive të qeverisjes vendore në ruajtjen dhe promovimin e shëndetit. Qeveritë lokale kanë një detyrim për të krijuar këshillat për shëndetin publik që kanë për "të studiuar çështjet dhe politikat në fushën e shëndetit publik, të përgatitur mendime, iniciativa dhe/ose propozime në organet e vetëqeverisjes lokale."² Për të ruajtur dhe për të promovuar shëndetin e popullatës në mënyrë efektive, me të njëjtin nen, insistohet për forcimin e bashkëpunimit mes ministrive përkatëse, qeveritë lokale, biznesit dhe qytetarëve. Përgjegjësia për kujdesin shëndetësor të popullsisë së njësive të qeverisjes vendore janë të përcaktuara me nenin 22, paragrafi 1, Akti 9 të Ligjit për Vetëqeverisje Lokale. Dhe me strategjinë kombëtare për HIV/SIDA 2012-2016 është paraparë "përfshirja e pushtetit lokal në krijimin e përgjigjes kombëtare ndaj HIV-it ...".³

Duke pas parasysh mundësitë e favorshme për përfshirjen e pushtetit lokal në mbrojtjen e shëndetit publik dhe në veçanti nevojën për të mbrojtur popullatën lokale nga HIV, Qyteti i Shkupit vendosi të miratojë Strategjinë Lokale për HIV në Shkup për periudhën nga 2016 deri në 2020. Për të plotësuar strategjinë lokale, u hartuan planet e veprimit për vitin 2016 dhe 2017.

1 ISHP i RM-së 2016: 4; 2014

2 Gazeta Zyrtare e RM-së 22/10: neni 18; 136/11; 144/14

3 Ministria e Shëndetësisë 2012: 29; Gazeta Zyrtare e RM-së 22/10; 136/11; 144/14; Gazeta Zyrtare e RM-së 5/02

2. Fakte rreth HIV⁴

HIV – Virusi i imuno deviciencës njerëzore sulmon sistemin imunitar të njeriut dhe e bën të pamundur për t'u mbrojtur kundër sëmundjeve ndaj të cilëve trupi i një personi të shëndetshëm është rezistues. Faza më e zhvilluar e infeksionit është quajtur sindroma e fituar e mungesës së imunitetit (SIDA). Zgjat 2 deri në 15 vjet për të zhvilluar SIDA, por vetëm nëse infeksioni HIV nuk është trajtuar me një terapi të përshtatshme anti retrovirale.

Sipas Organizatës Botërore të Shëndetësisë, HIV është ende ndër sfidat më të mëdha në botë për shëndetin publik, sidomos vende me të ardhura të ulëta dhe mesatare.

Deri në fund të vitit 2014 në botë janë regjistruar rreth 36.9 milionë njerëz që jetojnë/ kanë jetuar me HIV. Nga këto, 1 milion janë regjistruar rishtazi gjatë vitit 2014.

HIV nuk ka shërim, por në sajë të terapisë anti retrovirale njerëzit me HIV jetojnë më gjatë dhe shëndetshëm. Gjithashtu u zbulua se njerëzit që rregullisht marrin terapinë anti retrovirale nuk transmetojë HIV më tutje. Për fat të keq, vlerësimet e tanishme tregojnë se vetëm 51% e njerëzve të infektuar me HIV e dinë se janë bartës të virusit.

Rasti i parë i HIV-it në Maqedoni është regjistruar në vitin 1987. Deri në fund të 2015 në Maqedoni janë regjistruar 274 persona me HIV, prej të cilëve 80 persona kanë vdekur tashmë nga SIDA. Është jashtëzakonisht e rëndësishme që të mbani në mend se vetëm në 2015 janë regjistruar 24 raste të reja të HIV-it.⁵ Prej numrit të përgjithshëm të rasteve të HIV-it deri në fund të vitit 2015, 110 persona ose 39.4% e njerëzve me HIV kanë jetuar në Shkup.

Maqedonia është klasifikuar si një vend me HIV të ulët, por pjesa më e madhe e kredisë për këtë mund t'i atribuohet përgjigjes në kohë veçanërisht të Institucioneve dhe organizatave të posaçme, e në sajë sidomos veprimeve mire të organizuara falas donacionit nga Fondi Global për Luftën kundër SIDA, Tuberkulozit dhe Malariae. Aktivitetet e financuara nga Fondi Global filluan të implementohen në nëntor të 2004 dhe është planifikuar të mbahet një vazhdimësi. Fondi Global ra dakord për të financuar aktivitetet për parandalimin e HIV-it deri në fund të vitit 2016, dhe qëndrueshmëria tej është përgjegjësi e Qeverisë dhe njësisve të qeverisjes vendore.

4 Sipas të dhënave nga Organizata Botërore e Shëndetësisë (WHO 2015) dhe nga ISHP të RM-së (ISHP 2014)

5 ISHP të RM-së 2016: 4.

3. Qyteti i Shkupit për mbrojtja nga HIV

Më 26 korrik 1963 Shkupi pësoi një tërmet shkatërrues. Pas kësaj tragjedie, qyteti edhe një herë, si shumë herë në historinë e saj ndryshoi karakterin e vet. Por këtë herë nuk ishte vetëm Shkupi. Gjithë bota u solidarizua me Shkupin dhe e ndihmoi të ngritët nga hiri në një qytet modern.

Në mirënjohje ndaj Botës, Shkupit u shpall qytet i Solidaritetit dhe gjithmonë tregon solidaritet me njerëzit e prekur nga fatkeqësitë natyrore. Por, pavarësisht solidaritetit me popujt tjerë, Shkupi zhvillon solidaritetin dhe në mesin e banorëve të saj. Prandaj, «Solidariteti», si një vlerë, është e themeluar në Strategjinë Lokale për HIV të Qytetit të Shkupit.

Qyteti është i vetëdijshëm për rreziqet e mundshme të HIV-it dhe të përfshirë në mënyrë të përgjegjshme në përpjekjet kombëtare për të mbrojtur shëndetin dhe mirëqenien e popullsisë.

Dokumentet ekzistuese të miratuara nga Qyteti i Shkupit që kontribuojnë në mbrojtjen e popullatës nga HIV:

- Strategjia lokale për drogat e Qytetit të Shkupit - parandalimi, trajtimi, rehabilitimi dhe risocializimi, ulja e dëmit dhe siguria e qytetit 2015 - 2020, në përputhje me Strategjinë Kombëtare për HIV 2012-2016.⁶ Zbatohet përmes planeve të veprimit të para-përgatitura për vitin 2015 dhe 2016.
- Strategjia lokale për drogat e Qytetit të Shkupit - parandalim, trajtim, rehabilitim dhe risocializim, ulja e dëmit dhe siguria e qytetit 2008-2013, përafruar me Strategjinë Kombëtare për HIV/SIDA 2007-2012.⁷ Zbatohet përmes planeve të veprimit të para-përgatitura për 2011-2013 & 2008-2010.
- Strategjia dhe Plani i Veprimit për barazi gjinore, e cila përmban angazhimet për mbrojtjen dhe promovimin e shëndetit të grave, por më së afërti për përpjekjet për parandalimin e HIV-it është përdorimi i mbrojtjes gjatë marrëdhënieve seksuale dhe për të zvogëluar infeksionet seksualisht të transmetueshme.⁸
- Strategjia e të rinjve për Qytetin e Shkupit shpreh përkushtimin për të "përmirësuar shëndetin e përgjithshëm e të rinjve në Shkup, një qasje e koordinuar nga ana e institucioneve, pushtetit vendor dhe shoqërisë civile, përmes informacionit të plotë dhe shërbime për të rinjtë".⁹

Qyteti i Shkupit tashmë ka organizuar dhe ka marrë pjesë në aktivitete për mbrojtje nga HIV. Në vitin 2008, së bashku me shoqatën HERA ka organizuar një fushatë për të rritur ndërgjegjësimin në lidhje me HIV, dhe prej vitit 2011 mbështet Qendrën Ditore për uljen e dëmeve nga përdorimi i substancave psiko - aktive.

6 Qyteti Shkup 2015.

7 Qyteti Shkup 2008; Pançevska-Nikollovska 2015: 26-29

8 Qyteti Shkup 2011.

9 Qyteti Shkup 2014.

Pavarësisht nga përpjekjet e deritanishme, Qyteti i Shkupit ka vendosur që mbrojtjes së popullsisë nga HIV t'i jep përparësi shtesë. Është vendosur që në periudhën e ardhshme më shumë vëmendje duhet të kushtohet në:

- Rritja e ndërgjegjësimit të banorëve të Shkupit për HIV, me vëmendje të veçantë në: stafin e ri, profesionistët,
- Vullnetarët dhe qytetarë të tjerë, me organizim të trajnimeve specifike dhe përmes medieve të informimit publik;
- Sigurimi i qëndrueshmërisë dhe kushtet për zhvillim të qëndrueshëm të programeve ekzistuese për parandalimin e HIV-it të mbështetura nga Fondi Global për të luftuar HIV, tuberkulozin dhe malarien, duke siguruar financim dhe mbështetje të tjera logjistike.
- Krijimi i koordinimit dhe promovimi i bashkëpunimit dhe shkëmbimit të njohurive dhe përvojave në mes të shoqatave dhe institucioneve që merren me parandalimin e HIV-it në territorin e Shkupit.

4. Institucionet dhe organizatat që kryejnë ose mund të kontribuojnë në parandalimin dhe trajtimin e HIV-it në Shkup

ISHP «Klinika Universitare për sëmundje infektive dhe kushtet febrile» - Shkup është i vetmi institucion në Maqedoni për testimin, trajtimin dhe kujdesin për njerëzit që jetojnë me HIV. Në kuadër të klinikës ka edhe Këshillimore për HIV.¹⁰

ISHP «Instituti i Epidemiologjisë dhe Bio statistikës me Informatikë Mjekësore», mban ligjërata, bën hulumtime shkencore dhe mban të dhënat statistikore dhe informacionet tjera për HIV.¹¹

JISHP «Instituti i Shëndetit Publik» me anë të «Programit për mbrojtje të popullatës së RM nga sindroma të fituar të imuno deficiencës - SIDA» ofron ndihmë metodologjike në territor, e bën interpretimin e rekomandimeve të Organizatës Botërore të Shëndetësisë dhe mbikëqyrjen epidemiologjike të specializuar në institucionet shëndetësore. Në bashkëpunim me Fondin Global, ka marrë pjesë në zbatimin e studimeve të bio-sjelljes për HIV-it në mesin e grupeve më të rrezikuara dhe të rinjtë të moshës 15-24 vjeç, duke filluar në vitin 2005, që nga 2014.

QSHP «Qendra për Shëndetin Publik» - Shkup, kryen trajnime dhe ligjërime mbi HIV-in dhe ofrohen këshillime për SIDA në cilin këshillim dhe do të kryejë teste të shpejta për HIV dhe të ofrojë mbështetje psikologjike.¹²

Qendra për Punë Sociale - Shkup ofron mbështetje psikologjike për përdoruesit e substancave psiko - aktive dhe informacion mbi të drejtat e tyre për mbrojtje sociale.

Institucione për trajtimin e varësive nga përdorimi i substancave psiko - aktive. Në Shkup ka tre institucione shëndetësore publike në të cilat, në mesin e shërbimeve tjera mjekësore, ofrohet trajtimi nga varësisë prej substancave psiko - aktive. Nga këto, dy janë qendra për varësi prej substancave psiko - aktive, e një është nën Spitalin Psikiatrik «Shkup» - Shkup për pacientët e tërë Shkupit dhe një të udhëhequr nga Spitali i Përgjithshëm I Qytetit «8. Shtatori» Shkup që merr vetëm pacientët e lagjes Karposh. Këto qendra ofrojnë trajtim duke përdorur terapi zëvendësues me metadon dhe buprenorfin. Trajtimi i varësisë duke përdorur terapi zëvendësuese me buprenorfin ofrohet edhe në ISHP «Klinika Universitare e toksikologjisë» - Shkup. Pavarësisht nga institucionet shëndetësore publike në Shkup ka katër spitale private që ofrojnë terapi zëvendësimi me metadon dhe buprenorphine, por trajtimi nuk është i mbuluar nga fonde nga buxheti i shtetit. Të dy institucionet shëndetësore publike dhe private për të trajtuar varësi nga substanca psiko

10 Spitali i Sëmundjeve Infektive dhe Gjendjeve Febrile 2015

11 Gazeta Zyrtare e RM-së 196/14: 91.

12 QSHP 2015

- aktive me punën e tyre kontribuojnë në reduktimin e rreziqeve të transmetimit të HIV-it dhe infeksioneve të tjera seksualisht të transmetueshme dhe atom mes gjakut.

HERA - Asociacioni për edukim shëndetësor dhe hulumtime bën përpjekje në promovimin e të drejtave të njeriut të të gjithë njerëzve në fushën e shëndetit seksual dhe riprodhues, bazuar në parimet e drejtësisë sociale dhe barazisë gjinore, dhe përdorimin e strategjive të avokimit, duke ofruar arsim dhe shërbime të vazhdueshme dhe zhvillime dhe hulumtime sistematike. HERA ka iniciuar krijimin e modelit të edukimit bashkëmohatar me HIV në vend, këshillimoren e parë për HIV për njerëzit që jetojnë me HIV, forcimin e kapaciteteve organizative të bashkësive të njerëzve që jetojnë me HIV dhe meshkujt që kryejnë seks me meshkuj, dhe krijimin dhe menaxhimin e shërbimeve në terren për HIV testimin në tërë vendin, në partneritet me institucionet shëndetësore dhe organizatat e shoqërisë civile. Përveç ofrimit të shërbimeve të drejtpërdrejta për HIV, HERA është e përfshirë edhe në avokimin për të promovuar politika për HIV dhe të drejtat e njeriut për personat që jetojnë me HIV.

Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup ushtron veprimtari në reduktimin e dëmeve nga përdorimi i substancave psiko - aktive dhe mbështetjen e punëtorëve të seksit, por gjithashtu punon për të përmirësuar mirëqenien e komuniteteve të tjera të marginalizuara shoqërore. Çmimin prestigjioz “Çmimi Ndërkombëtar për HIV dhe të Drejtat e Njeriut» të cilin në vitin 2010 e «HOPS»-it i u dha nga Rrjeti Kanadez Ligjor për HIV dhe Mbikëqyrësit të Drejtave të Njeriut ishte një njohje e përkushtimit në përpjekjet për parandalimin e HIV-it në këto komunitete dhe avokimin për të drejtat e tyre.¹³

EGAL është një organizatë për ngritjen e kulturës seksuale dhe kulturën e të jetuarit me lesbiket, homoseksualët, biseksualët dhe njerëzve transeksualë dhe shërbimeve dhe aktiviteteve të tyre arsimore në veçanti të drejtuara në drejtim të parandalimit të HIV-it.¹⁴

Doverba (Besimi) është një organizatë e themeluar dhe drejtuar nga njerëz të cilët janë duke u trajtuar nga varësia nga substancat psiko - aktive nga familjarët e tyre, të punësuar profesional në qendrat e trajtimit të varësisë dhe aktorëve të tjerë. Me mbështetjen që lejon për njerëzit duke trajtuar për varësi nga substancave psiko - aktive ata ndikojnë në uljen e sjelljeve të rrezikshme dhe kontribuojnë në parandalimin e suksesshëm të HIV-it.¹⁵

Bashkë më të fortë është forma e parë dhe e vetme e vetë-organizimit të komunitetit të njerëzve që jetojnë me HIV në Republikën e Maqedonisë, qëllimi i të cilit është për të vepruar për sigurimin e mbështetjes së ndërsjellë, si dhe për të përmirësuar cilësinë e jetës së njerëzve me HIV në vend.¹⁶

Star-Star është një shoqatë që në mënyrë aktive përfshin punëtorët e seksit në avokimin e punës e të drejtave të tyre në Maqedoni. Me shërbimet dhe aktivitetet e tyre avokuese në mënyrë aktive ndihmojnë parandalimin e HIV-it në komunitet.¹⁷

Shoqata e Punonjësve Social të Qytetit të Shkupit mban një linjë telefonike «Info droga» për këshillime për substancat psiko - aktive dhe problemet që lidhen me përdorimin e substancave psiko - aktive, si dhe informacion mbi HIV dhe infeksioneve të tjera seksualisht të transmetueshme dhe ato me gjak.

13 HOPS 2015

14 EGAL 2015

15 Doverba 2015

16 HERA 2015

17 Star-Star 2015

5. Vizioni, misioni dhe vlerat

Vizioni

Shkupi, një qytet me një normë të ulët të HIV-it dhe me prirje për të zvogëluar numrin e njerëzve të sapo infektuar.

Misioni

Promovimin e shëndetit dhe mbrojtja e popullatës lokale prej HIV-it përmes edukimit formal dhe joformal, ngritjen e vetëdijes, parandalimin, zbulimin e hershëm dhe trajtimin kohor dhe mbështetje.

Vlerat

- Shkup - Qyteti i Solidaritetit
- Shkupi ndërton vlerat universal
- Për Shkup të shëndetshëm
- Së bashku për shëndet më të mire
- Shëndeti për të Gjithë
- Qasja e barabartë në shërbimet sociale dhe shëndetësore
- Qasja e hapur në shërbimet sociale dhe shëndetësore
- Veprim i ndërgjegjshëm
- Respektim i dallimeve
- Përfshirja Sociale
- Liria
- Paqe
- Integrimi
- Të drejtat dhe liritë e barabarta
- Dinjiteti i Njeriut

6. Fushat strategjike dhe qëllimet

6.1. Fusha strategjike 1: Mbrojtje dhe krijim të vetëdijes për HIV dhe rreziqet e lidhura në mesin e qytetarëve të Shkupit dhe në njerëzit me qëndrim të përkohshëm në Shkup

Objektivi kryesor për FS1

Rritja e ndërgjegjësimit të popullatës lokale dhe krijimi i një sistemi efektiv për mbrojtjen nga HIV dhe rreziqe të tjera të ngjashme.

Sipas Entit Shtetëror të Statistikës së Maqedonisë, Shkupi në vitin 2014 ka pas 541,493 banorë, që është 26.2% e popullsisë së përgjithshme të vendit. Përveç kësaj, situata demografike në Shkup është vazhdimisht në rritje, kryesisht për shkak të migrimit të brendshëm. Në periudhën nga viti 2005 deri në vitin 2014 në Shkup në vit janë vendosur mesatarisht 2908.2 banorë të ri.¹⁸ Jo zyrtarisht, Shkupi ka popullatë më të madhe, sepse shumë banorë janë pa vendbanim të regjistruar, por ka edhe shumë popullsi me vendosje të shkurtër që vijnë për shërbime dhe/ose qëllime private. Migrimet më të shpeshta ditore në Shkup janë nga pjesa të tjera të Maqedonisë dhe vendeve fqinje, sidomos nga Kosova. Migrimet intensive lehtësojnë zhvillimin e qytetit, por edhe imponojë përgjegjësi dhe nevojë për mbrojtje efektive të vendasve si dhe të vizitorëve të përkohshëm. Kështu Qyteti i Shkupit ka zgjeruar sferën e tij të ndikimit dhe promovohet në qendër kombëtare dhe makro-rajonale që mbështet shëndetin publik.

Informimi i qytetarëve është shumë i rëndësishme për mbrojtjen e suksesshme kundër HIV. Informacioni mund të transmetohet tek qytetarët nëpërmjet medieve dhe duke siguruar qasje më të madhe të materialeve të shtypura me informacion kohor dhe të saktë. Avancimi i sistemit të informacionit do të siguronte një mjedis mbështetës për masa të mëtejshme për të adresuar çështjet që merren me ekzistencën e HIV-it, të tilla si stigma, diskriminimi, barazia gjinore, dhunës seksuale dhe të drejtave të njeriut. Ngjarje publike me rastin e "Ditës Botërore të SIDA", "Dita e Shën Valentinit", "Dita e shëndetësisë", "Dita e Rinisë" dhe datat tjera të rëndësishme të kremtimit. Ngjarje të ngjashme të mbështetura nga të famshëm nga jeta kulturore, sociale dhe politike që të ketë një efekt pozitiv në formimin e opinionit publik. Në mbështetje të ndryshimit të opinionit publik dhe ndërgjegjësimin e të gjithë popullsisë së Qytetit të Shkupit duhet bërë përfshirjen e vazhdueshme të medieve elektronike dhe të shkruara me informacione të sakta dhe objektive pa sensacionalizma.

6.1.1. Fushat e veprimit 1: Zhvillimi i vetëdijes për HIV në mesin e popullsisë së përgjithshme që jeton ose qëndron në territorin e Qytetit të Shkupit

Qëllimi kryesor për FV1

Rritja e informimit dhe ndërgjegjësimin për parandalimin e HIV në mesin e të rinjve në institucionet arsimore dhe në popullatën e përgjithshme në Qytetin e Shkupit.

Qëllime të veçanta për FV1

1. Rritja e nivelit të njohurive të popullatës lokale dhe në mesin e disa grupeve të cënueshme.
2. Përgatitja dhe shpërndarja e materialeve edukative (specifike për një grup të veçantë të synuar).
3. Lehtësimi i qasjes në informacione mbi shëndetin seksual dhe riprodhues në shkollat.
4. Rritja e përfshirjes së të rinjve si edukatorë në fushën e arsimit gjithëpërfshirës seksual.

Bashkëpunimi që Qendra për Shëndetin Publik - Shkup ka me qendrat shëndetësore është një bazë e shkëlqyeshme për shpërndarjen e materialeve informuese për të informuar pacientët e tyre. Duke pas parasysh frekuencën e pacientëve në objektet e kujdesit shëndetësor dhe kohën e mbajtjes, kjo është një qasje e madhe për raportimin mbi popullatën e përgjithshme.

Në shkollat e mesme në Shkup, viti akademik 2014/2015 janë regjistruar 26,768 studentë, ndërsa në të njëjtin vit në shkollat fillore janë regjistruar 53,281 nxënës.¹⁹ Me krijimin e një programi për edukimin e duhur për HIV dhe fushat e lidhura, dhe me trajnime të vazhdueshme nga kolegët do të mbulohet një grup i madh të njerëzve që mund të janë në rrezik në rritje prej HIV-it, i cili gjithashtu mund të përcjellin njohuritë në mesin e popullatës së përgjithshme dhe brezat e ardhshëm.

Me mbajtjen e fushatave të vazhdueshme dhe trajnimeve, publiku do të jetë më i informuar me rrezikun nga HIV-it dhe të marrë shprehitë për mbrojtjen, por do edhe do të rritet ndjeshmëria ndaj personave që jetojnë me HIV dhe për do të lehtësohet integrimi i tyre shoqëror.

6.1.2. Fushat e veprimit 2: Sensibilizimi për HIV te punonjësit dhe të angazhuarve të cilët janë në institucionet që janë në kontakt me grupet/komunitetet më të prekura nga HIV

Qëllimi kryesor i FV2

Rritja e empatisë tek punonjësit të cilët janë në kontakt me grupet më të prekura nga HIV.

Qëllimet e veçanta për FV2

1. Trajnimi dhe rritje e nivelit të njohurive për metodat e reja të shërimit dhe të trajtimit për ekspertët nga QSHP Shkup.

Ngritja e njohurisë mbi HIV dhe fushat e lidhura në njerëzit që gjatë punës së tyre vijnë në kontakt me grupet më të prekura nga HIV është i rëndësishëm për sigurimin e kujdesit adekuat shëndetësor për popullatën nga HIV. Në fund të fundit, ky kujdes shëndetësor duhet të bazohet në mos diskriminim, të kuptuarit në mesin e profesionistëve shëndetësorë dhe pacientët, si dhe respektimin e përgjithshëm për shëndetin dhe të drejtat e pacientëve dhe të punëtorëve shëndetësor. Kjo është veçanërisht e rëndësishme për të zhvilluar sensibilizimin e punëtorëve shëndetësorë për nevojat e njerëzve që jetojnë me HIV. Bashkëpunimi i ndërsjellë

do të lejojë përmirësimin e njohurive për ekspertët shëndetësor dhe qasje më të lehtë në shërbimet shëndetësore për njerëzit që jetojnë me HIV.

6.1.3. Fushat e veprimit 3: Sensibilizimi tek gazetarët dhe redaktorët e gazetave

Qëllimi kryesor i FV3

Informacion objektiv dhe të besueshëm për mediet mbi situatën e HIV-it në vend.

Qëllimet specifike për FV3

1. Fushatë mediale për informim dhe sensibilizim të publikut për HIV.

Përveç arsimimit dhe informimit të popullatave të veçanta në një kontekst të caktuar, materialeve informative shumë gjuhësore, fushatave publike dhe prania në mediet publike shumëgjuhëshe do të mundësojnë informim më efektiv për HIV në popullatën e përgjithshme dhe për vizitorët të përkohshëm në Shkup. Mirëmbajtja e një vetëdije në vazhdueshmëri për nevojën për mbrojtje nga HIV, do të tejkalojë stereotipizimet, stigmatizimet, diskriminimet, pabarazinë gjinore, dhunën seksuale dhe mosrespektimin e përgjithshëm të të drejtave të njeriut, që kontribuojnë në rritjen e rrezikut nga HIV.

6.2. Fusha strategjike 2: Mbrojtja nga HIV të popullatës/komunitetit më të ndjeshëm

Qëllimi kryesor për FS2

Mbajtje të një norme të ulët të HIV midis grupeve/komuniteteve më të prekura nga HIV.

Të gjithë njerëzit në rrethana të caktuara jetësore mund të jenë të prekur nga HIV, por disa njerëz për shkak të rrethanave specifike në të cilat ata jetojnë dhe punojnë janë më të prekur nga HIV se sa shumica e popullsisë. Ndikimi i HIV-it mund të jetë për shkak të injorancës personale, por edhe për shkak të marginalizimit social, ekspozimit ndaj stigma, mungesa e qasjes në shërbimet sociale, shëndetësore dhe ato ligjore dhe kriminalizimin e shprehive dhe punës së tyre. Kjo Strategji, duke u themeluar në njohuritë dhe përvojat e institucioneve relevante dhe organizatat e shoqërisë civile, krijon një prioritet të veçantë për mbrojtjen nga HIV:

- Njerëzit që injektojnë substancat psiko - aktive,
- Punëtorët e seksit,
- Meshkujt që kanë seks me meshkuj,
- Të rinjtë të moshës 15 deri 29 vjet dhe
- Njerëzit që jetojnë me HIV
- Grupet e rrezikuara dhe të rinjtë shëndeti seksual dhe riprodhues i të cilëve është prekur nga HIV.

Për normën aktuale të ulët të infektuarve të rinj me HIV në Republikën e Maqedonisë ka merita edhe mbështetja relativisht e madhe në kohë dhe sistematike për mbrojtje nga HIV të njerëzve nga këto grupe/komunitete. Nga ana tjetër, norma e ulët e HIV-it në Maqedoni është rezultat i kushteve të pazhvilluara për testim vullnetar dhe këshillim për shkak se ajo

parandalon ndërhyrjen në kohë dhe të përshtatshme. Me mbështetjen e vazhdueshme të popullatës më të prekur nga HIV-i dhe me sistem adekuat të testimit vullnetar dhe këshillim do të krijohet një sistem për mbrojtje adekuate kundër HIV në Shkup.

6.2.1. Fushat e veprimit 1: Mbrojtja nga HIV në mesin e njerëzve të cilët injektojnë substancat psiko - aktive

Qëllimi kryesor për FV1

Ruajtjen e një norme të ulët të HIV-it në mesin e njerëzve të cilët injektojnë substanca psiko - aktive.

Qëllimet specifike

1. Rritja e disponueshmërisë dhe qasjes në programet e trajtimit nga varësia prej substancave psiko - aktive që përdorin terapi të zëvendësimit.
2. Numri i rritur i njerëzve të cilët injektojnë substancat psiko - aktive janë trajtuar në programet e trajtimit të varësisë nga substancat psiko - aktive, duke përdorur terapi të zëvendësimit.
3. Përmirësimi i qasjes në pajisjet sterile injektuese dhe prezervativëve, me një largim të duhur të pajisjeve të përdorura.
4. Informimi i njerëzve që përdorin substanca psikotrope për HIV, IST tjera dhe duke ofruar tema të tjera që kanë të bëjnë me shëndetin e tyre, të drejtat dhe liritë.
5. Përmirësimi i shëndetit dhe gjendjen sociale të njerëzve që përdorin substanca psiko - aktive.
6. Mbrojtja dhe promovimi i të drejtave të njerëzve të cilët injektojnë substanca psiko - aktive.
7. Rritja e ndërgjegjësimit në lidhje me HIV dhe se si duhet mbrojtur fëmijët dhe të rinjtë të cilët injektojnë substanca psiko - aktive.

Nën substanca psiko - aktive janë substancat që ndikojnë në ndryshimin e vetëdijes, perceptimit, procesin e mendimit dhe sjelljes së personit në trupin e të cilit është futur. Termi gjithashtu do të thotë dhe droga legale dhe ilegale, por nuk do të thotë se këto substanca shkaktojnë varësinë.²⁰

Përdorimi i substancave psiko - aktive në vetvete nuk paraqet rrezik për transmetim të HIV-it, por rrethanat e caktuara që kanë të bëjnë me përdorimin e substancave psikoaktive në mënyrë të konsiderueshme rrit rrezikun. Hulumtimet e kaluara treguan se kur ka marrëdhënie seksuale nën ndikim të alkoolit apo të substancave psiko - aktive, njerëzit rrallë insistojnë në përdorimin e kondomit si një nga mjetet më të preferuara të mbrojtjes nga HIV në këto rrethana. Në mungesë të pajisjeve sterile, kryesisht për shkak të qasjes së kufizuar dhe injorancës, njerëzit injektojnë substanca psiko - aktive me mjete të huaja e të përdorura më parë. Kjo është një nga arsyet kryesore pse njerëzit që përdorin substanca psiko - aktive janë në rrezik të lartë për infektim me HIV.

Sipas vlerësimeve të bëra në vitin 2010 konsiderohet se në Shkup ka rreth 2000-4000 njerëzit të cilët injektojnë substanca psiko - aktive.²¹ Në disa spitale publike dhe private për trajtim të varësisë nga substancat psiko - aktive në Shkup trajtohen rreth 900 pacientë të cilët kanë përvojë me injektimin e substancave psiko - aktive. Rreth 450 persona janë duke u trajtuar në Qendrën për parandalimin dhe trajtimin e abuzimit narkotik dhe varësisë nga substancave psiko - aktive në Spitalin Psikiatrik "Shkup", rreth 70 përqendrojnë

20 WHO 2016.

21 Mikiq, Kuzmanovska dhe Memeti 2012-a: 35-36

në ISHP Spitalin e Përgjithshëm "8 Shtatori", në lidhje me 220 të ISHP Klinikës për toksikologji dhe rreth 150 në 4 spitale private në qytet. Në të dy burgjet e Shkupit, Burgun Idrizovë dhe Burgu Shkup ka rreth 200 persona që trajtohen me terapi zëvendësuese, shumica e të cilëve pas vuajtjes të dënimit në burg vazhdojnë shërimin në Qendrën për parandalimin dhe trajtimin e abuzimit dhe varësisë nga droga në spitalin Psikiatrik në Shkup.

Vetëm në vitin 2015 në programet për reduktim të dëmeve, shoqata HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme Shkup ka shërbyer 745 klientë të ndryshëm që përdorin substanca psiko - aktive. Nga këta 745, 134 konsumatorë janë regjistruar rishtas në vitin 2015. Këto konsumatorë kanë realizuar një total prej 27,218 vizita për shkëmbim të pajisjeve sterile injektuese, ose për nevoja për të tjera sociale, shëndetësore dhe shërbime ligjore.

Qendra për risistemim dhe rehabilitim e HOPS-it, në vitin 2015 regjistroi gjithsej 747 vizita prej 78 klientë të ndryshëm të cilët në të kaluarën kanë përdorur substanca psiko - aktive, nga të cilat 10 janë të regjistruar rishtazi.

Nga gjithsej 39 raste të reja të diagnostikuara me HIV në vitin 2014, vetëm një rast është i një personi i cili injektohet/ar me substancave psiko - aktive. Në vitet e fundit në Maqedoni është e dukshme që nuk ka raste të reja të HIV që ndodhin si pasojë e injektimit të substancave psiko - aktive, e kjo falas programeve të trajtimit të varësisë nga substancat psiko - aktive që përdorin terapi dhe programet e zëvendësimit për të reduktuar dëmin nga përdorimi i substancave psiko - aktive. Megjithatë, rreziku i përhapjes së HIV-it në mesin e njerëzve të cilët injektojnë substancat psiko - aktive ekziston ende, veçanërisht në qoftë se shfuqizohen ose kufizohen programet për reduktimin e dëmeve dhe programet e trajtimit për varshmëri nga substancat psikoaktive.

Rreziku ende i pranishëm nga transmetimi i HIV-it nëpërmjet injektimit të substancave psikoaktive është konfirmuar me përhapjen e hepatitit B dhe C në mesin e njerëzve të cilët injektojnë substanca psiko - aktive. Pjesa më e madhe e pacientëve të sapo pranuar në qendrat e varësisë kanë komunikuar sjellje të rrezikshme në periudhën para marrjes së trajtimit dhe tashmë janë të infektuar me hepatit. Kjo tregon se programet e trajtimit duhet të ulin pengesat për miratim, që duhet ta bëjë më të përbalueshme dhe të arritshme për njerëzit të cilët injektojnë substanca psiko - aktive, si dhe programet për reduktimin e dëmeve duhet zgjeruar fushën e konsumatorëve në mesin e njerëzve të cilët ende i shmangin kontaktin me institucionet shëndetësore dhe sociale. Parandalimi i suksesshëm i HIV-it varet, ndër të tjerash, edhe nga cilësia e mbështetjes për njerëzit që përdorin substanca psiko - aktive, të cilat duhet të plotësojnë të paktën minimumin e standardeve të rekomanduara.²²

Ekspozimi ndaj stigmatizimit të vazhdueshëm dhe marginalizimit, e kufizon qasjen për njerëzit që përdorin substancat psiko - aktive në shërbimet sociale, shëndetësore dhe ato ligjore. Prandaj shpesh tohet praktika e shkëmbimit të pajisjeve injektuese dhe kjo rrit rrezikun e transmetimit të HIV, hepatitit B dhe C dhe infeksioneve të tjera seksualisht të transmetueshme dhe ato me gjak. Për të parandaluar transmetimin e HIV, hepatitit B dhe C dhe infeksione të tjera seksualisht të transmetueshme dhe mes gjakut, njerëzve të cilët injektojnë substanca psikotrope duhet lejuar qasje të hapur për shërbime sociale, shëndetësore dhe ligjore.

Programet për të reduktuar dëmin nga përdorimi i substancave psiko - aktive kanë treguar efikasitet të madh për të mbrojtur njerëzit të cilët injektojnë substancat psiko - aktive nga HIV, hepatitit B dhe C dhe infeksioneve të tjera seksualisht të transmetueshme dhe mes gjakut me ndërmjetësimin mes komunitetit dhe institucioneve tjera relevante si dhe organizatat.²³ Për këtë arsye duhet të sigurohet financim i qëndrueshëm të këtyre

22 Dekov 2015, 17-18.

23 Sipas studimit bio-bihejvioral prej vitit 2015, përfaqësimi i Hepatitit C mes personave që injektojnë substancat psiko-aktive nga 70,1% në vitin 2009 është ulur në 64,9% në vitin 2014 (Mikiq et al 2014: 9-10).

programeve, sidomos pasi që me mbrojtjen e personave të cilët injektojnë substancat psiko - aktive nga HIV, hepatitit B dhe C dhe infeksioneve të tjera seksualisht të transmetueshme dhe mas gjakut, bëhet edhe mbrojtja e komunitetit më gjerë.

6.2.2. Fushat e veprimit 2: Mbrojtja nga HIV në mesin e punëtorëve të seksit

Qëllimi kryesor për FV2

Ruajtjen e një norme të ulët të HIV-it në mesin e punëtorëve të seksit.

Qëllimet specifike

1. Rritja e disponueshmërisë së prezervativëve, lubrifikantë, materiale informuese dhe shiringave sterile për seks punëtorët.
2. Informimi i PS për HIV, infeksionet tjera seksualisht të transmetueshme dhe mes gjakut, si dhe tema të tjera që ndikojnë në shëndetin, të drejtat dhe liritë e tyre.
3. Përmirësimi i gjendjes shëndetësore dhe sociale të punëtorëve të seksit.

Nuk ka të dhëna të sakta për numrin e punëtorëve të seksit, por sipas të dhënave të paraqitura në raportin e hulumtimeve bio-bihejviorale dhe vlerësimin e madhësisë së popullsisë së punëtorëve të seksit dhe punëtorët e seksit në Maqedoni, Ministria e Punëve të Brendshme në vitin 2010 në Shkup kishte regjistruar gjithsej 1064 punëtorë seksual.²⁴ Edhe pse puna e seksit në Maqedoni është trajtuar si vepër penale kundër rendit dhe qetësisë publike,²⁵ prapëseprapë, perceptimi në publik, për shkak të aksioneve të shumta të policisë dhe mënyrën e prezantimit në media, është se ajo është një krim, dhe me atë një vepër e pamoralshme e cila duhet të shtypur. Sipas hulumtimit në vitin 2012 u zbulua se vetëm në mesin e punëtorëve të seksit të gjinisë femërore është zbuluar dhunë nga urrejtja²⁶ e që konfirmon perceptimin ndaj punëtorëve të seksit si të pamoralshme dhe për këtë arsye në mënyrë indirekte nxit dhunë ndaj tyre. Shumica e hulumtimeve të kryera tregojnë se për punëtorët e seksit në Maqedoni, një nga problemet me të cilat ata përballohen është dhuna.²⁷

Ekspozimi ndaj dhunës, stigmës dhe diskriminimit janë arsyet kryesore për kufizimin e qasjes së punëtorëve të seksit në shërbimet shëndetësore dhe sociale, të cilat jo vetëm që rrezikojnë shëndetin dhe mirëqenien e tyre personale, por edhe shëndetin dhe mirëqenien e komunitetit.

Në sajë të përpjekjeve të institucioneve dhe shoqatave e qytetarëve, të mbështetura nga strategjitë ekzistuese kombëtare, shërbimet e parandalimit nga HIV në mesin e punëtorëve të seksit doli se janë shumë të suksesshëm. Konfirmimi për sukseset e mëparshme dhe studimet bio-bihejviorale të kryera në mesin e punëtorëve të seksit në Shkup, tregojnë një trend pozitiv të praktikës për përdorimin e prezervativëve si mjet kryesor të mbrojtjes kundër HIV gjatë marrëdhënieve seksuale. Është e rëndësishme të përmendet se në studimet e mëparshme nuk ishte regjistruar asnjë rast të një testi pozitiv për HIV në mesin e punëtorëve të seksit.

Kështu, në Programin për mbështetje të punëtorëve të seksit të HOPS-it, vetëm në 2015 ishin të shërbyer 225 klientë të ndryshëm, nga të cilat 76 janë regjistruar rishtas në atë vit. Këto klientë gjithsej 6855 herë janë drejtuar dhe kanë përdorur një ose më shumë programe sociale, shëndetësore dhe shërbime ligjore në Programin me kërkesë.

Shkupi i konsideron programet mbështetëse për punëtorët e seksit si pjesë e masave

24 Mikiq, Kuzmanovska dhe Memeti 2012-6: 22.

25 Gazeta Zyrtare e RM-së, 66/07, neni 19.

26 Reaktor 2012: 48.

27 Reaktor 2012: 48-49; SWAN 2009.

kryesore për mbrojtjen nga HIV dhe avokon për të siguruar qëndrueshmëri dhe vazhdueshmërinë e tyre.

6.2.3. Fushat e veprimit 3: Mbrojtja nga HIV në mesin e meshkujve që bëjnë seks me meshkuj

Qëllimi kryesor për FV3

Ruajtjen e një norme të ulët të infektimit me HIV në mesin e meshkujve që kryejnë seks me meshkuj (MSM).

Qëllimet strategjike

1. Njohja e MSM si një komunitet që ka nevojat e veta specifike, sidomos për mbrojtjen nga HIV.
2. Mirëmbajtja dhe zhvillimi i shërbimeve për parandalimin e HIV-it dhe shëndetit seksual dhe riprodhues të njerëzve që kanë seks me meshkuj.
3. Informimi dhe forcimi i kapaciteteve të MSM për mbrojtjen e shëndetit dhe të drejtat personale.
4. Seminare dhe punëtori për sensibilizim dhe stimulim të ofruesve të shërbimeve, të ekspertëve dhe të sektorit civil për të punuar me MSM.

Në këtë dokument, nën termin meshkuj që bëjnë seks me meshkuj konsiderohen të gjithë meshkujt të cilët vullnetarisht ose me force kanë kontakt seksual me persona të tjerë të gjinisë së njëjtë. Termi u krijua në vitet e nëntëdhjeta të shekullit të njëzetë, në mënyrë për të hulumtuar shprehitë e meshkujve që kryejnë seks me meshkuj pa cenuar identitetin e tyre seksual. Stigmatizimi dhe diskriminimi ndaj meshkujt që kryejnë seks me meshkujt janë arsyt kryesore për vështirësitë në mbrojtjen e këtij komuniteti nga HIV. Sipas Institutit të Shëndetit Publik në 2014, mënyra më e zakonshme e transmetimit të HIV-it ishte në mesin e meshkujve që kanë seks me meshkuj ($b = 25$). Të dhënat kumulative nga 1987 deri në 2014, tregojnë se meshkujt që bëjnë seks me meshkuj janë mënyra e dytë më e shpesh e transmetimit ($b = 93$) pas mënyrës së transmetimit heteroseksual ($b = 114$).²⁸ Këto të dhëna tregojnë domosdoshmërinë për të kushtuar vëmendje më të madhe për meshkujt që kanë seks me meshkuj për mbrojtje nga HIV.

6.2.4. Fushat e veprimit 4: Mbrojtjen nga HIV në mesin e të rinjve të moshës 15 deri 29 vjet

Qëllimi kryesor për FV4

Rritja e qasjes në informacion mbi shëndetin seksual dhe riprodhues në mesin e të rinjve.

Qëllimet specifike

1. 1. Lehtësimi i qasjes në informacione mbi shëndetin seksual dhe riprodhues në shkollat.
2. 2. Rritja e përfshirjes së të rinjve si edukatorë në fushën e arsimit gjithëpërfshirës seksual.

Edhe pse një e treta e popullsisë së Maqedonisë përbëhet nga të rinjtë, çështjet rinore vetëm deklarativisht janë të vendosura si prioritet social dhe politik. Të rinjtë nuk kanë qasje të lehtë në informatat relevante në fushën e shëndetit seksual dhe riprodhues. Interneti është ende burimi kryesor i informacionit, por nuk ofron asnjë garanci për mbështetje shkencore të informacionit të dhënë. Informimi duke marrë pjesë në grupe diskutimi dhe forume është një rrezik për përhapjen e informatave të rrejshme në krijimin e njohurive të pasakta dhe mite të shtrembëruara që mund të rrezikojnë shëndetin e të rinjve.

Përvojat e para seksuale në mesin e të rinjve nga Maqedonia zakonisht ndodhin mes moshës 14 dhe 15 vjeçare²⁹. Sipas raportit të një studimi mbi disponueshmërinë e informacionit për studentët në fushën e shëndetit riprodhues dhe mbrojtjen e saj në shkollat, moshja është në rënie. Kjo është një tregues i qartë i nevojës për informacion të përshtatshëm dhe të arsyeshëm në dispozicion në fushën e shëndetit seksual dhe riprodhues. Në drejtim të sjelljes së rrezikshme seksuale, përveç asaj që të rinjtë fillojnë me marrëdhënie seksuale në moshë gjithnjë më të re, ato ndryshojnë një numër më të madh të partnerëve, dhe nuk përdorin as kontracepsion, e as prezervativë për t'u mbrojtur kundër shtatzënisë së padëshiruar dhe infeksioneve seksualisht të transmetueshme.³⁰ Kjo sjellje e rrezikshme në masë të madhe mund të jetë e lidhur me nivelin e ulët të vetëdijes në mesin e të rinjve për kujdesin shëndetësor riprodhues, dhe kështu edhe të shëndetit në përgjithësi.

Sipas hulumtimit në vitin 2011 në lidhje me sjellje të rrezikshme dhe HIV/SIDA në mesin e të rinjve në aspektin e përdorimit të kondomit gjatë marrëdhënies së fundit seksuale, 48.7% janë përgjigjur pozitivisht që do të thotë një reduktim i ndjeshëm në krahasim me 65.1% të përgjigjurit pozitivisht në vitin 2007.³¹

Në arsimin formal disa nga temat e shëndetit seksual dhe riprodhues janë të mbuluara me artikuj në lëndën e Biologjisë (aspekt anatomik) ose aftësitë e jetës, subjekt që është mësuar gjatë orës së mësimi, si pjesë e programit, por është lënë si zgjedhje selektive dhe nuk ekziston sistem vlerësimi i cili mund të përcakton njohurinë dhe përbajtjen që transmetohet.

Sipas të dhënave konkrete nga një hulumtim, nga një problemet specifike prioritare me të cilat ballafaqohen prindërit dhe të rinjtë është qasja e pamjaftueshme në informacion 51.7% dhe fillimi i hershëm me marrëdhënie seksuale 43.1%. 69% të prindërve mendojnë se sigurimi i nivelit më të lartë të shëndetit seksual të të rinjve kërkon qasje në informata.³² Që në fakt do të thotë se në Maqedoni akoma nuk ekziston sistem arsimor i përgatitur që mund t'i sigurojë këto informata.

Prandaj HERA ka filluar pilot trajnimet që po zbatohen në shkollat si një metodë alternative për të siguruar qasje në informata për të rinjtë nga të rinjtë. Në fakt vullnetarët e rinj kalojnë trajnim për edukatorë të certifikuar për 7 komponentë që përbëjnë Arsimin gjithëpërfshirës seksual që pastaj përmes pilot trajnimeve të kryera në shkolla të ndryshme në Shkup, ato i transmetojnë tek kolegët e tyre për të marrë informacionet e nevojshme nga fusha e shëndetit seksual dhe riprodhues.

Edhe pse zgjidhja më e qëndrueshme do të ishte futja e arsimit gjithëpërfshirës seksual në shkolla, ndërsa ajo do të ndodhë është shumë e rëndësishme për të mbajtur metoda alternative si këto trajnime pilote për të punuar në shkolla, në mënyrë që të sigurojnë qasje më të lehtë në informata, për të reduktuar sjellje të rrezikshme seksuale dhe të sigurojë mbrojtje shëndetësore riprodhuese më të mirë të rinjve në Maqedoni.

29 CPKA – Malinska 2013.

30 Milladenović 2007.

31 ISHP I RM-së 2011.

32 Vasileska 2014.

6.2.5. Fushat e veprimit: Kujdes, mbështetje dhe parandalim për njerëzit që jetojnë me HIV

Qëllimi kryesor për FV5

Ruajtjen e një norme të ulët të HIV-it në mesin e njerëzve që jetojnë me HIV.

Qëllimet specifike

1. Përmirësimi i cilësisë së jetës së njerëzve që jetojnë me HIV.
2. Eliminimi i mbetjes pa strehim dhe të rrezikut për pa strehim në mesin e njerëzve që jetojnë me HIV.
3. Forcimi i kapaciteteve të njerëzve që jetojnë me HIV dhe përmirësimi i statusit tyre social.

Sipas të dhënave zyrtare nga Instituti i Shëndetit Publik, deri në fund të vitit 2014 në vend të regjistruar gjithsej 239 persona që jetojnë me HIV, ndërsa një total prej 78 kanë vdekur. Në fund të 2014 në ISHP Klinikën Universitare për Sëmundjet Infektive dhe Kushtet febrile ka pasur 137 njerëz me HIV të cilët kanë marrë kujdes shëndetësor dhe mbështetje psiko - sociale të lidhura me infeksionin HIV.

Punonjësit e shëndetësisë shpesh refuzojnë ofrim të ndihmës mjekësore për njerëzit që jetojnë me HIV. Gjithashtu, kur zbulohet statusi HIV në vendin e punës, menaxherët i largojnë ose degradojnë në pozita më të ulëta punë njerëzit që jetojnë me HIV. Por persekutimi i njerëzve që jetojnë me HIV nuk ndodh vetëm në botën e jashtme, por edhe në familje. Disa njerëz që jetojnë me HIV u dëbuan nga shtëpia, kur familjet e tyre zbuluan se ata kanë HIV. Këta njerëz janë të refuzuar nga familjet e tyre dhe janë lënë të vetëm, pa opsione për akomodim në institucionet sociale. Rreziku është edhe më i madh nëse ai person është i një moshe të caktuar, i sëmurë dhe me aftësi të kufizuara dhe financiarisht i varur nga familja ekzistuese.³³

Ekspozimi në nivele jashtëzakonisht të larta të stigmës dhe diskriminimit në të gjitha sferat e mjedisit shoqëror dhe mungesa e solidaritetit njerëzor dhe ndjeshmëri, po i dekurajon njerëzit që jetojnë me HIV për të avokuar për të drejtat e tyre për trajtim human. Më shpesh, ata e identifikojnë veten me statusin e të margjinalizuarit të vendosur nga vet shoqëria, izolohen nga mjedisi dhe shmangin kërkimit të ndihmës nga institucionet kompetente. Në kushte të tilla, njerëzit që jetojnë me HIV janë të ballafaquar me një rrezik edhe më të madh shëndetësor dhe social.³⁴

Mbështetja e vazhdueshme psiko-sociale dhe edukimi i njerëzve që jetojnë me HIV është një nga ndërhyrjet kryesore që sigurojnë sukses në trajtimin e shëndetit dhe parandalimin e përhapjes së infeksionit. Njerëzit të cilët tashmë kanë HIV janë lënë shpesh jashtë aktiviteteve parandaluese, edhe pse ata janë një lidhje të rëndësishme për parandalimin e transmetimit të mëtejshëm të virusit. Edukimi, mbështetja dhe marrja e vazhdueshme dhe e rregullt e barnave të përshkruara janë masat më efektive për të mbrojtur shëndetin e tyre dhe atë të partnerëve të tyre dhe për shtypjen e virusit, përkatësisht dhe mbrojtjen nga transmetimi i mëtejshëm të virusit. Prandaj, për parandalimin e transmetimit të HIV dhe ruajtjen e shëndetit të mirë në njerëzit që jetojnë me virusin pavarësisht kujdesit mjekësor, për personat me HIV janë veçanërisht të rëndësishme dhe shërbimet për mbështetjen psiko-sociale që është e nevojshme për të siguruar një paketë të plotë të trajtimit, kujdesit dhe mbështetjes të njohur si parandalim pozitiv, në përputhje me rekomandimet e Programit të Përbashkët për HIV/SIDA të Kombeve të Bashkuara (UNSIDA).

³³ H.E.R.A. dhe Bashkë më të forte 2014.

³⁴ Ibid

Në fund të vitit 2015 në Maqedoni 34 persona që jetojnë me HIV janë në rrezik social në mënyra të ndryshme, ose për shkak se ata bien në një ose më shumë nga grupet e mëposhtme: përfituesit e ndihmës sociale, të papunë afatgjatë, të rinjtë të papunë, njerëz të marginalizuar nga mjedisi, njerëz në burg, Romët dhe grupet e tjera etnike të cilët janë financiarisht të pasigurt.³⁵

Shoqata "Së bashku më të fortë" në vitet e fundit duke organizuar ngjarje bamirësie në kuadër të fushatës "1 dhjetor - Dita Botërore e SIDA", siguron fonde për të mbuluar shpenzimet e udhëtimit për ngritjen e terapisë mujore dhe monitorimin e rregullt të infeksionit dhe paketa sociale për njerëzit që jetojnë në rrezik social. Ky mekanizëm i ofrimit të ndihmës nuk është i qëndrueshëm dhe është e nevojshme për të siguruar ekzistencën e sigurt të PJHIV, shëndet të mirë dhe mirëqenie sociale dhe përdorim të pandërprerë të shërbimeve shëndetësore duke hapur mundësi punësimi për PJHIV në ndërmarrjet publike dhe ndërmarrjet shoqërore, hapje të një shtëpie grupore për PJHIV të cilët janë refuzuar nga familjet e tyre dhe financim të vazhdueshëm të fushatës për sensibilizimin e publikut në lidhje me HIV dhe ngritjen e kapaciteteve të PJHIV të jenë në gjendje për të përballuar në rast të diskriminimit.

6.2.6. Fushat e veprimit 6: Shërbimet për këshillim dhe testim për HIV si masë kryesore për diagnostifikim në kohën e duhur, për parandalim dhe trajtim të HIV-it

Qëllimi kryesor për FV6

Rritja e aksesit dhe cilësisë të shërbimeve në terren dhe testimin stacionar për HIV si një parakusht për diagnozën e duhur, kujdesin dhe trajtimin e HIV-it.

1. Rritja e qasjes dhe cilësisë së shërbimit në terren dhe testim stacionar për HIV në mesin e të rinjve dhe grupeve në rrezik të veçantë.
2. Sigurimi i trajnimit të vazhdueshëm dhe materiale edukative për përvetësimin e njohurive dhe aftësive të ofruesve të shërbimeve për testim për HIV në sektorin shëndetësor publik dhe organizatave të shoqërisë civile.

Sipas regjistrimit të fundit të kryer në vitin 2002, Maqedonia ka 2,022,547 banorë, nga të cilët 16,2% (n = 327,367) janë të rinjtë në moshë midis 15 dhe 24 vjet.

Strategjia kombëtare për HIV/SIDA 2012-2016 njuh njerëzit të cilët injektojnë substancat psiko - aktive, meshkuj që bëjnë seks me meshkuj, punëtorët e seksit dhe të burgosurit, si grupet më në rrezik për HIV. Brenda zonës strategjike për parandalim të HIV-it në mesin e grupeve në rrezik të veçantë të HIV, janë të përfshirë edhe të rinjtë në përgjithësi si grup vulnerabël dhe po parashikohen ofrime të programeve specifike për parandalimin e HIV-it për të gjitha pesë grupet e listuara. Njerëzit që jetojnë me HIV, janë trajtuar edhe si një grup kryesor me ndërhyrje specifike që lidhen me trajtimin, kujdesin dhe mbështetjen.³⁶

Është vlerësuar se në Maqedoni ekzistojnë në mes 9.000 dhe 14.000 njerëz të cilët injektojnë substanca psiko - aktive, rreth 20.000 meshkuj që bëjnë seks me meshkuj dhe disa 3,600 punëtorë të seksit, të gjithë më të vjetër se 18 vjet. Territori i Shkupit është vlerësuar se ka rreth: 3000 njerëzit të cilët injektojnë substanca psiko - trope, 5000 meshkuj që bëjnë seks me meshkuj dhe 1.100 punëtorë të seksit.³⁷

35 Informata nga ISHP Klinika Universitare për sëmundje infektuese dhe gjendje febrile.

36 Ministria e Shëndetësisë 2012: 14-19.

37 Mikiq, Kuzmanovska dhe Memeti 2012-a: 35-36; Mikiq, Kuzmanovska dhe Memeti 2012-b: 19-22; Mikiq, Kuzmanovska dhe Memeti 2012-c; 19-22.

Një nga ndërhyrjet kryesore për parandalimin e HIV është qasja në shërbimet dhe shërbyesit për testim dhe këshillim. Këshillimi dhe testimi vullnetar (KTV) është një proces vullnetar për këshillim dhe testim për HIV i iniciuar nga vetë konsumatori. Shumë njerëz, veçanërisht në vendet me HIV të ulët si I yni, ku shkalla e ndërgjegjësimit mund të jetë e ulët, njerëzit kanë perceptimin se ata nuk janë në rrezik për HIV. Shërbimet e KTV ndihmojnë njerëzit për të kuptuar rrezikun individual të HIV-it, për të kuptuar kuptimin e statusit të tyre HIV, dhe për të inkurajuar sjellje më të sigurt për të reduktuar rrezikun e mundshëm të transmetimit të HIV-it. Zbulimet e fundit japin mbështetje për fillim të trajtimit menjëherë pas diagnostikimit të infeksionit me HIV, duke mbrojtur shëndetin e njeriut. Sot, në dispozicion ka terapi do të thotë se një person i cili është HIV pozitiv mund të jetojë një kohë të gjatë dhe të shëndetshme, nëse testohet dhe në kohë diagnostikohet virusi. Njerëzit që jetojnë me HIV kanë jetëgjatësi pothuajse normale të jetës në qoftë se ata marrin trajtim të hershëm. Trajtimi mund të zvogëlojë gjasat e transmetimit të mëtejshëm të HIV-it për të tjerët. Shërbimet e testimit në terren dhe këshillim për HIV u krijuar sipas të nevojave të komuniteteve të prekura, dhe bëhen në një kohë dhe vend të përcaktuar nga vetë komunitetet. Në sajë të bashkëpunimit me 15 shoqata dhe 11 institucione shëndetësore, shërbimet për KTV në terren përveç në Shkup, tani janë në dispozicion edhe në Tetovë, Gostivar, Kumanovë, Shtip, Ohër, Strumicë, Kavadar, Prilep, Veles dhe Manastir. Për periudhën janar-dhjetor 2015 me shërbimet e organizatave të shoqërisë civile për testim në terren dhe testimin stacionar për HIV ishin të përfshirë 4086 klientë nga komunitetet e marginalizuara shoqërore (1648 meshkuj që bëjnë seks me meshkuj, punëtorët e seksit 647, 1083 që injektojnë substanca psiko - aktive, 239 të burgosur) dhe 469 të rinj. 88% të përdoruesve të shërbimeve për testimin e HIV që po ofrohen nga organizatat qytetare janë persona në rrezik të veçantë, dhe 22% të rasteve të reja të regjistruara me HIV në vitin 2015 u zbuluan përmes shërbimeve të testimit për HIV në organizatat e shoqërisë civile.

Pavarësisht nga të gjitha përpjekjet, të dhënat tregojnë se mbulimi me testim dhe këshillim për HIV në mesin e komuniteteve kryesore është relativisht i ulët (vetëm 19% të meshkujve që bëjnë seks me meshkuj, 33% të njerëzve të cilët injektojnë substancat psiko - aktive, 44% të punëtorëve të seksit kanë bërë HIV test në 12 muajt e fundit)³⁸. Shërbimet për testim dhe këshillim në terren në Shkup ofrohet prej vitit 2007. Shërbimi për testim në terren menaxhohet nga shoqata HERA, kurse në ofrimin e shërbimeve të drejtpërdrejta janë të kyqura edhe shoqatat HOPS, Doverba, EGAL dhe Së Bashku Më Të Fortë dhe është në dispozicion që nga viti 2007. Në vitin 2010 shërbimi për testimin e HIV është i integruar në dy qendrat e të rinjve për SRH – Dua të di - në Shkup, kurse prej 2015 programi për testimin për HIV është përmirësuar, duke krijuar shërbime për testimin e HIV-it në shërbimet mjekësore të drejtuara nga organizatat e shoqërisë civile dhe shërbimit të ri në terren të përshtatur për nevojat e meshkujve që kanë seks me meshkuj. Prandaj Qyteti i Shkupit është i angazhuar për të siguruar vazhdimësinë e qëndrueshme të Departamentit për testimin në terren dhe këshillim për HIV dhe për të ofruar qasje më të madhe dhe të pajtueshmëri me nevojat e komuniteteve më të prekura.

6.2.7. Fushat e veprimit 7: Lidhja e HIV-it dhe shëndetit seksual dhe riprodhues

Qëllimi kryesor i FV7

Për të forcuar programet dhe shërbimet që lidhen me shëndetin seksual dhe riprodhues dhe HIV, veçanërisht për të rinjtë dhe grupet e cenushme, duke përfshirë njerëzit në rrezik të veçantë të HIV-it dhe njerëzve që jetojnë me HIV.

38 Mikiq, Kuzmanovska dhe Memeti 2012-a; Mikiq, Kuzmanovska dhe Memeti 2012-b; Mikiq, Kuzmanovska dhe Memeti 2012-c

Qëllimet specifike

1. Sigurimi i aksesit të vazhdueshëm në shërbimet për kontracepsion modern, diagnostikimin dhe trajtimin e infeksioneve seksualisht të transmetueshme (STI), prezervativëve, lubrifikantë, këshillim dhe testim për HIV, këshillimin në lidhje me seksualitetin dhe sjelljen e sigurt, ekzaminimet dermatologjike dhe gjinekologjike në qendrat rinore për shëndet seksual dhe riprodhues të destinuara për të rinjtë, grupet në rrezik të veçantë të HIV-it dhe njerëzve që jetojnë me HIV.
2. Ngritja e vetëdijes për përdorimin e shërbimeve të shëndetit seksual dhe riprodhues dhe HIV-it në mesin e të rinjve, personat në rrezik të caktuar dhe njerëzve që jetojnë me HIV.

Qendrat rinore për shëndetin seksual dhe riprodhues përfaqësojnë shërbimet me një prag të ulët të aksesit në të cilën të rinjtë në rrezik të veçantë të HIV-it mund të marrin shërbime falas në fushën e shëndetit seksual dhe riprodhues dhe HIV, këshillim, diagnostikimin dhe trajtimin e IST-ve, këshillim në lidhje me seksualitetin dhe sjelljen e sigurt seksuale, ekzaminimet dermatologjike dhe gjinekologjike, prezervativë, lubrifikantë, kontracepsion modern, informacione dhe materiale arsimore, duke përfshirë mbështetje psikologjike dhe psiko-sociale. Në Shkup në vitin 2005 dhe 2006 nga shoqata HERA u krijuan dy qendra rinore - Unë dua të di, të vendosura në Qendër dhe Shuto Orizarë. Qendrat e shërbimeve janë falas dhe konfidenciale dhe në dispozicion për kategoritë e rrezikuara të qytetarëve, duke përfshirë edhe njerëzit në rrezik të veçantë të HIV-it dhe njerëzve që jetojnë me HIV. Gjatë vitit 2015 këto qendra janë vizituar nga 3.261 persona, dhe në to shërbime specifike morën 2,136 klientë individualë.

Në mungesë të një programi për arsimin gjithëpërfshirës në programin edukativ për të rinjtë, mungesa e gjinekologut në komunën Shuto Orizare, pamundësia për të marrë kujdes shëndetësor për njerëzit që nuk e kanë të rregulluar sigurimin shëndetësor, mungesa e shërbimeve të veçanta për shërbimet SRH që janë të përshtatura ndaj nevojave të komuniteteve të përfshira nga kjo Strategji, qendrat rinore paraqesin një lidhje të rëndësishme në zinxhirin e veprimeve dhe shërbimeve që kanë për qëllim parandalimin e HIV-it dhe IST-ve për të rinjtë dhe grupet në rrezik të veçantë të HIV-it..

6.3. Fusha strategjike 3: Koordinimi, bashkëpunimi dhe mobilizimi i burimeve për zbatimin e aktiviteteve për parandalimin e HIV-it

Qëllimi kryesor për FS3

Vendosja e një strukture të qëndrueshme për koordinim efektiv, bashkëpunim, mobilizim të burimeve dhe zhvillimin dhe zbatimin e politikave dhe praktikave lokale për mbrojtje efektive kundër HIV.

Qëllimet specifike

1. Krijimi koordinim dhe mirëmbajtje dhe përmirësimin e koordinimit të vendosur në mesin e organizatave dhe institucioneve që punojnë në parandalimin e HIV-it në qytetin e Shkupit.
2. Inicimi i aktiviteteve dhe projekteve për të mobilizuar burimet për aktivitetet e strategjisë.
3. Krijimi i një strukture për zhvillimin e mëtejshëm të politikave dhe praktikave të Qytetit të Shkupit për mbrojtje kundër HIV.

4. Sigurimi i asistencës eksperte dhe teknike për përmirësimin e kapaciteteve të personave që merren me mbrojtjen nga HIV.
5. Zhvillimi i një sistemi të plotë të monitorimit dhe vlerësimin e zbatimit të Strategjisë Lokale për HIV të Qytetit të Shkupit dhe të Planit të Veprimit.

Qyteti i Shkupit vazhdimisht monitoron dhe mbështet përpjekjet për mbrojtjen nga HIV. Qyteti ka strategji tashmë të përgatitur lokale rinore, për substancat psiko - trope dhe barazinë gjinore me të cilat, ndër të tjerat, mbështeten dhe përpjekjet për mbrojtjen nga HIV. Por, pavarësisht nga veprimet e nivelit politik, Qyteti i Shkupit është i përfshirë në mënyrë aktive në aktivitete praktike për të mbrojtur kundër HIV. Kështu, në vitin 2008 Qyteti i Shkupit dhe Shoqata HERA organizuan fushata për të rritur ndërgjegjësimin në lidhje me HIV, dhe nga 2011 Qyteti mbështet Qendrën e Kujdesit Ditor për reduktimin e demit nga përdorimi i substancave psiko - aktive të menaxhuar nga shoqata HOPS.

Përvojatekaluaratregojnëseështëepamundurpërtëzbatuarparandaliminesuksesshëm të HIV, pa një sistem efektiv të koordinimit dhe bashkëpunimit në mes të subjekteve të përfshira në aktivitete të veçanta. Përmes futjes së një sistemi për monitorimin dhe vlerësimin e aktiviteteve sipas Strategjisë Lokale për HIV do të lejohet një pamje më e mirë për kërcënimet nga HIV. Por asnjë nga angazhimet e deklaruara nuk do të ishte plotësisht e realizueshme, nëse nuk ka një strukturë që do të zhvillon politika dhe praktika për parandalimin e HIV-it në territorin e Shkupit. Kjo strukturë duhet të përfaqësojë thelbin lokal përmes të cilit për të mbledhur të dhëna aktuale, duhet koordinuar bashkëpunimin e ndërsjellë, të sigurohet asistencë eksperte dhe teknike për njerëzit që janë në zbatim të parandalimit nga HIV dhe është duke u planifikuar zhvillimi i mëtejshëm i politikave dhe praktikave për mbrojtjen nga HIV. Prandaj Qyteti i Shkupit është i angazhuar në krijimin e një strukture të qëndrueshme dhe fleksibile për koordinimin efektiv dhe zhvillimin e aktiviteteve për mbrojtje nga HIV.

7. Sigurimi i burimeve dhe partneriteteve strategjike

Trupi koordinues i Qytetit për HIV së bashku me Koordinatorin lokal për HIV do të hartojë planin e vet të veprimit për të siguruar qëndrueshmëri dhe përkrahje financiare për veprimet në kuadër të strategjisë. Plani do të përfshijë iniciativat e mëposhtme dhe aktivitetet e komisionit:

1. Lobim për financimin kombëtar për parandalimin e HIV-it në Qytetin e Shkupit.
2. Sigurimi i qasjes në fondet e Bashkimit Evropian të dedikuara për Maqedoninë dhe rajonin dhe në fondet tjera të fondacioneve ndërkombëtare.
3. Nxitja e përgjegjësisë shoqërore tek subjektet e biznesit për mbështetjen e aktiviteteve për mbrojtje nga HIV (konferenca të donatorëve, ngjarje humanitare, mënyra të tjera për mbledhjen e fondeve).
4. Inicimi i partneritetit publiko-privat për mbrojtje nga HIV.
5. Zhvillimi i sipërmarrësisë sociale dhe ndërmarrjeve sociale.
6. Krijimi i partneriteteve dhe bashkëpunim me organizatat strategjike të karakterit kombëtar dhe ndërkombëtar.
7. Kjo strategji hyn në fuqi në ditën e miratimit.

8. Bibliografia

Bibliografia e botimeve çirilik

Vasileska, Lidushka. 2014. Raporti nga studimi mbi disponueshmërinë e informacionit për studentët në fushën e shëndetit riprodhues dhe mbrojtjen e tij në shkollat. Shkup: HERA - Shoqata për edukim shëndetësor dhe hulumtim.

Dekov, Vlatko. 2015. Ardhmëria e programeve për të reduktuar dëmin nga përdorimi i drogës në Maqedoni. Analiza e aktiviteteve dhe programeve buxhetore për reduktimin e dëmeve. Shkup: Shoqata HOPS – Opsione për jetë të shëndetëshme Shkup.

Doverba. 2015. Doverba, ueb-faqeja zyrtare. <http://doverba.org.mk/> (E qasur: 19/11/2015).

Enti shtetëror statistikor. 2015. Baza e të dhënave statistikore. Shkup: Enti shtetëror për statistikë. <http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/dialog/statfile18.asp> (E qasur: 03/12/2015).

EGAL. 2015. EGAL ueb-faqeja zyrtare. Shkup: EGAL. <http://www.egal.org.mk> (E qasur: 19/11/2015).

Qyteti i Shkupit. 2015. Strategjia Lokale për drogat e Qytetit të Shkupit - parandalimi, trajtimi, rehabilitimi dhe risocializimi, reduktimi i dëmit dhe siguria e qytetit 2015 - 2020. Shkup: Qyteti Shkup.

Qyteti i Shkupit. 2014. Strategjia për të Rinjtë e Qytetit të Shkupit 2014 - 2018. Shkup: Qyteti Shkup.

Qyteti i Shkupit. 2011. Strategjia për barazi gjinore e Qytetit të Shkupit. Shkup - qyteti me barazi gjinore. Shkup: Qyteti Shkup.

Qyteti i Shkupit. 2008. Strategjia Lokale për drogë e Qytetit të Shkupit - parandali-min, trajtimin, rehabilitimin dhe risocializimin, reduktimin e dëmit dhe sigurisë së qytetit 2008 - 2013. Shkup: Qyteti Shkup.

Instituti i Shëndetit Publik i Republikës së Maqedonisë. 2016. Bilteni për lëvizjen e sëmundjeve akute ngjitëse në Republikën e Maqedonisë në muajin dhjetor 2015, Shkup 15.01.2016. Shkup: Instituti i Shëndetit Publik i Republikës së Maqedonisë.

Instituti i Shëndetit Publik i Republikës së Maqedonisë. 2014. Fakte mbi HIV/SIDA në vend për vitin 2014. Faqja zyrtare e Institutit të Shëndetit Publik të Republikës së Maqedonisë. Shkup: Instituti i Shëndetit Publik i Republikës së Maqedonisë, 2014. <http://www.iph.mk/fakti-za-hiv-sida-vo-republika-makedonija-za-2014-godina/> (E qasur: 17.11.2015).

Instituti i Shëndetit Publik i Republikës së Maqedonisë. 2011. Raport nga hulumtimi për sjellje të rrezikshme që lidhet me HIV/SIDA në mesin e të rinjve në Maqedoni të moshës 18 deri në 24 vjeç, Shkup: Instituti i Shëndetit Publik të Republikës së Maqedonisë, Ministria e Shëndetësisë e Republikës së Maqedonisë.

KIBFS. 2015. Institucioni publik shëndetësor «Klinika Universitare për sëmundje in-fektive dhe kushtet febrile», faqja zyrtare. Shkup: IPSH «Klinika Universitare për sëmundje infektive dhe kushtet febrile» të Shkupit. <http://www.infektivnaklinika.mk/> (E qasur: 19.11.2015).

Mikic, Vladimir, Aleksandar Arnikov, Gordana Kuzmanovska, Silvana Naumova dhe Hristijan Jankullovski. 2014. Raport nga hulumtimi bio-bihejvioral mbi PID në Maqedoni në vitin 2014. Shkup: Ministria e Shëndetësisë e Republikës së Maqedonisë.

Mikic Vladimir, Gordana Kuzmanovska dhe Shaban Memeti. 2012. Raporti nga hetimi bio-

bihejvioral dhe vlerësimi i madhësisë së popullsisë në mesin e PID në Maqedoni në vitin 2010. Shkup: Instituti i Shëndetit Publik të Republikës së Maqedonisë.

Mikic Vladimir, Gordana Kuzmanovska dhe Shaban Memeti. 2012 b. Raporti nga he-timi bio-bihejvioral dhe vlerësimi i madhësisë së popullsisë së punëtoreve të seksit seksit në Maqedoni në vitin 2010. Shkup: Instituti i Shëndetit Publik të Republikës së Maqedonisë.

Mikic Vladimir, Gordana Kuzmanovska dhe Shaban Memeti. 2012 c. Raporti nga he-timi bio-bihejvioral dhe vlerësimi i madhësisë së popullsisë së meshkujve që kryejnë seks me meshkuj në Maqedoni në vitin 2010. Shkup: Instituti i Shëndetit Publik të Republikës së Maqedonisë.

Ministria e Shëndetësisë e Republikës së Maqedonisë. 2012. Strategjia Kombëtare për HIV 2012-2016. Shkup: Ministria e Shëndetësisë e Republikës së Maqedonisë. http://arhiva.vlada.mk/registar/files/STRATEGIJA_HIV_2012-2016.pdf (E qasur: 2015/07/02 vit).

Mladenovic Brankica B. 2007. Njohuritë, qëndrimet dhe praktikat që lidhen me përdorimin e kontraceptivëve në mesin e nxënësve të shkollave të mesme në qytetin e Shkupit, 2007. Teza Master e mbrojtur në vitin 2007 në Universitetin «Shën Kirili dhe Metodi », Shkup, Fakulteti i Mjekësisë - Shkup, Qendra për Shëndet Publik. Shkup: [B. Mladenovic] 2007.

Pançevska-Nikollovska, Eleonora. 2015. Strategjia Lokale e drogës e Qytetit të Shkupit - Përgjigje ndaj iniciativës qytetare. Në: Droga - Politikat dhe Praktikrat, Vël-limi 3, nr. 3 Shkurt 2015, f. 26-29. Shkup: HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme Shkup.

Reaktor. 2012. Eksplorimi i gamës së dhunës me bazë gjinore ndaj grave dhe va-jzave në hapësirat publike në Shkup. Shkup: Reactor - Hulumtimi në Veprim.

Gazeta Zyrtare e RM. 196/14. Program për të mbrojtur popullsinë nga HIV/SIDA në vend për vitin 2015. Në: Gazeta zyrtare nr. 196 viti LXX, dhjetor 26, 2014 f. 90-94. Shkup: Gazeta Zyrtare 2014.

Gazeta Zyrtare nr. 144/14. Ligji për ndryshimin e Ligjit për Shëndetin Publik. Në: Gazeta zyrtare nr. 144 viti LXX, 30 shtator, 2014 f. 65. Shkup: Gazeta Zyrtare 2014.

Gazeta Zyrtare nr. 136/11. Ligji për ndryshimin e Ligjit për Shëndetin Publik. Në: Gazeta zyrtare nr. 136 viti LXVII, 3 tetor, 2011 f. 62-65. Shkup: Gazeta Zyrtare, 2011.

Gazeta Zyrtare. 22/10. Ligji për Shëndetin Publik. Në: Gazeta zyrtare nr. 22 Viti e LXVI, 15 shkurt, 2010, f. 2-16. Shkup: Gazeta Zyrtare 2010.

Gazeta Zyrtare. 66/07. Ligji për kundërvajtje ndaj rendit dhe qetësisë publike. Në: Gazeta zyrtare nr. 66 Viti e LXIII, 31 maj, 2007 f. 6-12. Shkup: Gazeta Zyrtare.

HERA 2015. HERA - Shoqata për arsim shëndetësor dhe hulumtime, ueb-faqeja zyr-tare. Shkup: HERA - Shoqata për edukim shëndetësor dhe hulumtim. <http://hera.org.mk/> (E qasur: 19.11.2015).

HERA dhe Së Bashku Më Të Fortë. 2014. Eksplorimi i nevojave të njerëzve që jetojnë me HIV në Maqedoni 2014. Hartë e informacionit për vendimmarrësit dhe aktivistët. Shkup: HERA - Shoqata për Edukim Shëndetësor dhe Hulumtim në mbështetje të personave që jetojnë me HIV «Së bashku më të fortë». http://hera.org.mk/wp-content/uploads/2015/02/Is-trazuvanje_HIV-2014.pdf (E qasur: 02.05.2016).

HOPS. 2015. Shoqata «HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup», në ueb-faqen zyrtare. Shkup: HOPS. <http://www.hops.org.mk/> (E qasur: 19.11.2015).

QSHP. 2015. Institucioni shëndetësor publik «Qendra për Shëndetin Publik», në faqen zyrtare. Shkup: PHI «Qendra për Shëndetin Publik». <http://www.cph.mk/> (E qasur: 19.11.2015).

CPKA - Malinska. 2013. Shëndeti si cilësi e jetës: Pabarazitë sociale në mesin e të rinjve në vend. Studim mbi sjelljet e lidhura me shëndetin në mesin e fëmijëve të mosjës shkollore (HBSC). Shkup: Qendra për Veprim Psikosocial dhe të Krizave - Malinska. [http://www.hbsc.org/membership/countries/national%20PDFs/HBSC%20Macedonia%20National%20Report%20\(2013\).pdf](http://www.hbsc.org/membership/countries/national%20PDFs/HBSC%20Macedonia%20National%20Report%20(2013).pdf) (E qasur: 02.05.2016).

Bibliografia e botimeve latine

- SWAN. 2009. Arrest the violence-Human rights abuses against sex workers in Central and Eastern Europe and Central Asia. A Community-Based Research Project of the Sex Workers' Rights Advocacy Network in Central and Eastern Europe and Central Asia. Budapest: Sex Workers' Rights Advocacy Network http://swannet.org/files/swannet/File/Documents/Arrest_the_Violence_SWAN_Report_Nov2009_eng.pdf (E qasur: 02.05.2016).
- OBSH. 2016. Menaxhimi i abuzimit të substancave. Substancat psikoaktive. Gjenevë: Organizata Botërore e Shëndetësisë, 2016. http://www.who.int/substance_abuse/terminology/psychoactive_substances/en/ (E qasur: 02.05.2016).
- OBSH. 2015. HIV/SIDA: Fact Sheet N0 360. Gjenevë: Organizata Botërore e Shëndetësisë, 2015. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs360/en/> (E vizituar: 19.11.2015).

**ME
VENDIME
KYÇE
DERI NË
BASHKËSI TË
SHËNDETSHME**

Edhe vendimi yt është kyç